جەر ٴجۇزىنىڭ ەڭبەكشىلەرى، بىرىگىڭدەر!

جەتىدە ٴۇش رەت شىعاتۇن

قازاقستان ورتالىق كەڭەس كامىيتەتى مەن ابلاستىق ر.ك.پ. كامىيتەتىنىڭ گازەتى

ەڭبەكشى قازاق

ادرەسى: Оренбург. Ред. газеты „ЭНБЕКШИ КАЗАК"

باسقارماسى: ورىنبور، تەرىيسكە كوشەسى، 40-نشى ٴۇي. تەلەفون نومىرى 1-98

Энбекши Казак

Орган ЦИК и Крайкома Р. К. П. (б) Киррреспублики

1921 جىل 7 نويابردە شىعا باستادى

جەكە سانى 5 تيىن.

گازەت باعاسى

ٴۇش ايعا — 1 سوم 45 تيىن.
التى ايعا — 2 » 80 »
ٴبىر جىلعا — 5 » 50 »

كەمى 10 دانادان بىرىگىپ الۋشى جۇمىسكەر، كاسىپ ۇيىمدارىنىڭ مۇشەلەرىنە 20 % كەمىتىلەدى.

№ 319 — 1925 جىل اپرەلدىڭ 21-ى، سەيسەنبى — № 319

بۇگۇنگى ساندا.

ۇكىمەت ادامدارىن شالقاردا قارسى الۋ*)

(ٴوز تىلشىمىزدەن العان تەلەگرام)

شالقار ستانساسىندا ۇكىمەت ادامدارىن ۇيەزدىك مەكەمەلەردىڭ، ەڭبەكشى ەلدىڭ وكىلدەرى جالىبىرەگەن قىزىل تۋ مەن، جەر ٴجۇزى ەڭبەكشىلەرىنە ارنالعان ٴان-ٴكۇي، مۇزىكا مەن قارسى الدى.

مىڭداعان قالىق ۇكىمەت وكىلدەرىن اسا قۋانعان جۇرەكتەرى مەن قارسى الىپ، ۇكىمەتتىڭ ٴتۇپ قالىقتىڭ قالىڭ ورتاسىنا كوشىپ ۇلت رەسپۋبلىكاسىن قۇرعاندىعى ۇلت ساياساتىنداعى بەتىگى اۋىلعا بۇرۋ، دەگەن ۇراننىڭ ورىندالۋىنا مىقتى بەلگى ەكەندىگىن ايتىپ، قۋانىشتى. جۇمىسكەر، شارۋا، ەڭبەكشى قازاق وكىلدەرىنىڭ جۇمىسقا شىن نيەتى مەن كىرىسۋى ارقاسىندا الدا تۇرعان ٴبىرى ماسەلەلەردىڭ تەز ارادا ورىندالاتۇنىعىنا سەنگەندىكتەرىن ٴبىلدىردى.

ابلاستىق پارتىيا كامىيتەتىنىڭ جاۋاپتى قاتشىسى جولداس گولوششەكىن، قازاقستان قالىق كوميسسارلارى كەڭەسىنىڭ ٴتورى اعاسى جولداس نۇرماق ۇلى، ٴام ابلاستىق لەنينشىل جاستار كامىيتەتىنىڭ قاتشىسى جولداس ەيگەن ۇلى وزدەرىنىڭ قالىققا ايتقان جاۋاپ سوزدەرىندە بەسىنشى تۋىنىڭ اق-مەشىتكە شاقىرىلعاندىعىنىڭ ماڭىزىن سويلەپ كەلىپ، مىڭداعان قالىقتىڭ ۋىلاپ قارسى الۋى-ۇكىمەتتىڭ قولداعان شاراسىن قۇپتاعاندىقتىڭ بەلگىسى، ەكەندىگىن كورسەتىپ وتتى. تىلشى.

*) بۇل تەلەگرام كەشىگىپ اپرەلدىڭ 20-ى كۇنى الىندى.

تامى بەكتى اۋلعا بۇرىۋ تۇۋرالى.

بەكتى اۋلعا بۇرۋ ماسەلەسى بۇكىل رەسمي كولەمىندە ٴدال ...

ساياسات جاعىندا مۇنان كۇشتى ەمەس.

[illegible]

ەت مەملەكەتتەردە

لەنىينىزىم مەن سوتسىيالىزم وداعى.

قىتاي كۇن شىعىستاعى كامۇنىس پارتىياسى بيۋروسىنىڭ قاتشىسى جولداس كوبىالەپ ٴنوتسەرى كامىيتەتىنىڭ ٴمۇشەسى ەكەنى 'گامىياربەك' پەكىنگە (قىتاي استاناسى) بارعان. ولاردى ۇكىمەت ادامدارى قۇرمەت مەن قارسى الىپ. قىتاي سىرتقى ٴىس مىنىستىرى ەكىنشى كۇنى كەلگەنى ماعلۇم بولاردى قوناق قىپ اتاقتى (قوناعاسى) جاساعان. باتىسكە ساياسات ادامدارى باستىلارىنىڭ ٴبىرى تالا گومىندان پارتىياسىنىڭ وكىلدەرى كەلگەن. قارا قان جولداس: -قىتايدىڭ گومىندان پارتىياسىنىڭ ورتالىق اتقارۋ كامىيتەتىنىڭ مۇشەسى مەن رەسمي كامۇنىس پارتىياسىنىڭ ورتالىق كامىيتەتىنىڭ مۇشەسىنىڭ باس قوسۋى ۇلكەن ماعىنالى ٴىس. داعى جولى مەن سۇن-ياتسەن جولى قىتاي ەلىن ۇلىلىقتان قۇتقارۋعا ەڭ تۋرا جول، دەگەن، بۇعان گومىندان پارتىياسى ٴبىر كىسى جاۋاپ بەرىپ ايتقان: - وسى ماجىلىستە ەكى پارتىيانىڭ مۇشەلەرى باس قوسۋى، گومىندان پارتىياسى مەن كامۇنىس پارتىياسى تۇبىندە ٴبىر ەكەنىن كورسەتەدى، قىتاي قالقىن قۇتقارۋعا كۇرەسۋ ٴۇشىن بەكىنگەن، دەيدى.

پىرانسىيانىڭ جاڭا ۇكىمەتى.

جاڭا ۇكىمەتتە سوعىس مىنىستىرى جانا باس مىنىستىرى بولعان. سىرتقى ٴىس مىنىستىرى بىريان، اقشا مىنىستىرى كايو، ورتقۇ ٴمىنىستىرى دەمونزى، ەگىن ٴمىنىستىرى شرامەك بولعان. پارتىيا جاعىنان قاراعاندا 4 ۇي ساتسىيالىست رەسپۋبلىكاشىل، 12-سى رادىيكال سوتسىيالىست، 2-ەۋى ۇۇشىر پارتىياسى. ەكى كىسى ٴوڭشىل ساعىندا. مىنىستىرى بولۋدان باس تارتقان. الىيدى. مىنىستىر ەڭگىمەسى ٴوزى ەلى. كەلدى بولىپ جەتكەن جوق. ٴۇيتكەنى اقشا جۇمىسى وكىلدەرى ۇزىن، اقشالى بايلار كايوعا اقشا مىنىستىرى بولۋىن ۇناتپايدى. سەبەبى: دايو ٴبىرى كاپيتالداردىڭ الىم سالىنۋعا قارسى سالىق قارسى، ولار كاپيتالدى الىم سالۋ كەرەك، دەيدى. ولاردىڭ ابىلايدا مەنىپ ورىن الماسا، ٴىس ٴىستەيدى، كەتۇڭ ٴتۇرى بار.

ماسكەۋگە شىبەتسىيە وكىلدەرى كەلدى.

16 اپرەلدە ماسكەۋگە شىبەتسىيە كەڭەسشىلەرى وكىلدەرى كەلۋى مەن قابات قالا جۇمىسكەرلەرىنىڭ جىيىلىسى بولدى. جىيىلىستا شىبەتسىيە وكىلدەرى دە بولىپ، ولاردان تەلپۇن قىزمەتكەرلەرىنىڭ جاعىنان سويلەگەن وكىلى ٴبىرىڭ شىبەتسىيە تەلپۇن قىزمەتكەرلەرىنىڭ كالى كەڭەس ۇكىمەتى مىنگەن ناشار ەكەنىن، كەڭەس قىزمەتشىلەرىنىڭ ارتىق ەكەنى سويلەپ، جاڭا جۇرتشىلىقتىڭ تۇرمىسى مەن قۇتتىقتادى. جىيىلىس ٴبىرىنىڭ كەڭەس ۇكىمەتىنىڭ مامىلەكەتىنىڭ بەلگىسى بولعانىن قىزىل جىعاق ورتالى مەن ەڭبەك تۇزۋلى شىعارىلعان زاكونى. ماسكەۋ كەڭەسىنە سالىنعان ايلەمەگە تاپسىرىلعان ٴسوزدەر سالىنعان ٴبىر پارشەل بەردى.

رۋمىنيە جالاۋ بىلدىرى.

رۋمىنيە استاناسى بۋحارەست قالاسىندا كەسپەلەر وداعىنىڭ جىيىلىسى جاسالعان. جىيىلىستا كامىستەلەر كامىيتەتىنەن وكىلدەر دە بار ەكەن. جىيىلىس ۋاقىتىندا پالمىيە كىرىپ كەلىپ جىيىلىستى قۋىپ كەلىپ، كامىيتەتتىڭ قاتشىسى مارىيان جولداستى، جۇمىسكەرلەر وداعىنىڭ ٴتورى جولداس باستىلىكتى، كامۇنىستەر پارتىياسىنىڭ باستىسى جولداس پاۋكەردى تۇتقىنعا العان.

باندەر بەلەت قىسلەۋلى.

باندەربەلەت بيرال پارتىياسىنىڭ باستىعى بىرانىڭ دەگەنگە قارسىلىق بالشىل دەموكراتتار بانكوبەلەرتتى، ٴبۇرىن دەن ولار ٴمىنىستىر دەموكرات شىعىندا جاڭا ۇكىمەتكە كىرىپ وتىرعانمەن. ولار ٴالى جاۋاپ بەرگەن جوق. ەگەر باندەر بەلەت جاڭا ۇكىمەت قۇرالماسا، بىر ۇيدە سىكە كىرىسىر دەگەن قاۋىپ بار. بىرنەۋدە ساتسىيالىست ٴسىيالىسى كىسىلەردىڭ بارىندا قادىرى بار.

تۇركىيادەبولىستىك ٴبىتتى.

بولىكشىلەردىڭ ۇيشىگى كەنج قالاسى ۇكىمەت اسكەرىنىڭ قولىنا ٴتۇسكەن. بولىكشىلەردىڭ باستىعى شەيح ساعىت بەرىسپەك قاشۋعا تالپىنعانمەن، جەردە 35 جولداسى مەن بىرگە ٴتۇسىپ قالعان. ٴبىر تالاي اشىلدا قولعا ٴتۇسكەن. بولىك شىققان جەرلەردىڭ بارىندە تىنىشتىق ورنادى.

پىرانسىيە جۇمىسكەرلەرىنىڭ قارا كورسەتۋى.

پىرانسىيادا لۋۋاپارىكتە كامۇنىستەر ۇيىمداستىرعان ۇلكەن جىيىلىس بولدى. جىيىلىسقا 25 مىڭداي پىرانسىيا ەڭبەكشىلەرى كەلدى. بايلاردىڭ قولىنداعى ۇلىكتىڭ الىمى تۇۋرالى، جانا كەسشىلەر ٴبىر لىگىنىڭ كەرەكتىگى تۇۋرالى قارار شىعارىپ ايتقان. جىيىلىستىڭ جەرى كۇنگەندە كىسىندە ارتىق بولدى.

كەڭەستەر وداعىندا.

قارا شارۋالار مەن جولداس زىينوۆيەۆ كەڭەسى.

قارا شارۋانىڭ ادامدارى مەن لەنىنگرادتىڭ گۋبەرنالىك سىيەزىنە كەلگەن وكىلدەر مەن زىينوۆيەۆ جولداس ٴبىر تالاي اڭگىمەلەسىپ اۋىل تۇرمىسىندا اڭ كەرەكتى ماسەلەلەردى سۇراعان. قارا شارۋالاردىڭ كورسەتۋىنشە، اۋىلدىق كەڭەستەردى كەبىنگى سايلاعاندا قارا قالىق بەلسەندىلى كىرىستى. اۋىلدىق كەڭەستە، بولىستىق اتقارۋ كامىيتەتتەردە ۇيەزدىك اتقارۋ كامىيتەتتەردە قارا شارۋانىڭ قالاۋىن ٴىس ىستەرلىك ادامدارى كىرگىزىلدى. الىم ۋاقىتى قالىقتىڭ ٴبىلۋىنشە تۇۋرالى بەرەتۋدەرىنەن قاربالاس بولماعاندىقتان اۋىرلىق كەلتىرەدى. كايپرانسىيادا قارا شارۋانىڭ تەلەگىنە تونەپ بىرە-الاتۇن ەمەس. الىپ ساتارلار قالا نارىسىن الىپ كەلىپ، قىماتتاتىپ جىبەردى ەكەن، زاۋىتتان شىققان تاۋار جول سوقتى بولماي تۋۋرا اۋىلعا ٴوز باسى مەن ساتىلسا ەكەن، قالىق اقارتۋ جۇمىسى مۇنان كورى ىقتىياتتالسا ەكەن، دەگەن تىلەكتەر سويلەگەن.

ەرتىس بۇزىلدى.

اپرەلدىڭ 15 ىنەن 16-سىنا قاراعان تۇندە ەرتىستىڭ مۇزى بۇزىلىپ سۋ جوعارىعا كوتەرىلىپ شىقتى. مۇزدىڭ تومەنگى جاعى قامالىپ قالىپ سۋ قالقىپ كەتكەن. بەرىستان، سكلات سۋ استىندا قالعان. مال مەن ادام قىرىلعان. زىيانداعاندار اجاردەم جاعى قارالىپ جاتىر. قاتتە تەلىيپون، تەلەگرام شىبىقتارى ۇزىلۋگە ەدە كادىك. سۋ كۇن سايىن جوعارىلاپ بارادى. مۇز توقتالعان جەردى بۇزبۋعا ٴتىمىستى شارالارىن قولدانىپ جاتىر.

ورالدىڭ اۋىل تىلشىلەرى.

ورال گازەتىنىڭ اۋىل تىلشىلەرىنىڭ جىيىلىسى بولىپ ٴوتتى. جىيىلىستا تىلشىلەردىڭ اۋىل جۇمىسىندا ٴبىرىنشى ورىن الاتۇن قىزمەتكەر ەكەنىن كورسەتكەن.

تىلشىلەر جىيىلىسىندا قارالعان ماسەلەلەردىڭ ٴىشىنىڭ سويلەنگەن سوزدەردىڭ ٴبارى تىلشىلەردىڭ ناعىز اۋىل جۇمىسى مەن اراللى ەكەنىن بىلدىردى. جىيىلىس كورسەتكەنى ورال گازەتىنىن الدىرۋشىلاردىڭ سانىن 100،000 مىڭعا جەتكىزۋگە تىلشىلەردى مىندەتتەندىردى (وسى كۇنى 37،000 عانا الدىرۋشى بار).

لەنىنگرادتىڭ گۋبەرنالىك كەڭەستەر سىيەزىندە جولداس رىكىپ ٴسوزى:

ۇكىمەتىمىزدىڭ بايلىعىنا جاساعان جولداس رىكىپ: كەڭەستەر وداعىنىڭ ىشكى جاعى وسى كۇنى جاقسى لاندى. شارۋانىڭ قاي تارابى بولسادا ىلگەرى باسىپ بارادى. بۇدجەت بىلتىرعىعا قاراعاندا 30 پىراتسەنت ارتتى. كەسىپ ستەرىن جوندەۋ ٴۇشىن بۇرىنعى تۇزەلگەن زاۋىت-پابرىكتەردى جاڭا ماشىينەلەر مەن جوندەۋ كەرەك. جاڭادان پابرىكتەردە سالۋ كەرەك. بۇلاي ەتۋ-جاساپ شىعارىلماعاندىقتى ۇستاپ تۇرعان بەرەمى قور جىيناي الساق-قانا قولدان كەلەرلىك نارسە. نارسەنىڭ باعاسى پابرىكتەن شىعۋى مەن الىپ ساتار قولىنا كەلىپ قارا شارۋاعا تيسە، سونشا ارزان بولادى. بۇعان جاي كىسىنىڭ قولىنداعى كاپيتالىندا كومەك كورسەتۋى مۇمكىن. ٴبىراق بۇل تۇۋرالى ەش ٴبىر ساياسات قولدانىلعان جوق. قىسقاسى ايتقاندا كەڭەس ۇكىمەتىنىڭ ىشكى جايىن جاقسى. قىزىل اسكەر كۇشىندە سەنىمدى. ۇكىمەت ٴتۇسىنگەرسى سالعان ولجانى كوزدەۋگە جارارلىق دەپ توقتاعان.

قارا شارۋالار اراسىندا ستۋدەنتتەر قىزمەت ەتەدى.

بيانسكى گۋبەرنىياسىندا جوعارعى تەقنىكۋمدەردىڭ ستۋدەنتتەرى بولىستىق كورشىلەس ۇيەزگە ٴبىر ٴبىرىن ۇيىمىنىڭ ماقساتى: جازعى دەم الىس ۋاقىتتارىندا ٴوز بولىستارىندا قارا شارۋالار اراسىندا جۇمىس ىستەمەك. قالىق اقارتۋ جۇمىسىنا وقۋ تاراتۋ سالىپ، گازەت جورنالدار تاراتىپ، وقۋ ۇيلەرىن اشپاق.

سوقانى تاستاپ، كەمەسەر بولدى.

كارال ر. ە. پ. بولىس كەمىيسىياسىنىڭ ورتالىق اتقارۋ كامىيتەتىنىڭ كەمەسىندە سوقا ايدايتۇن ساراپتالاتۇن جورىتۇن ٴبىر قارا شارۋانىڭ ادامىن جەر سۋ كەمەسەرىنىڭ ورىنباسارى ەتىپ بەلگىلەگەن. ٴبىر بالعەشى بالىق اۋلايتۇن جۇمىس كەمەلەرىنە باسقارۋشى ەتىپ بەلگىلەگەن.

نىجەگورود گۋبەرنياسىندا جەر بەلەيتۇن مەكەمەنىڭ باستىعىنا سوقا ايداپ جۇرەتۇن قارا تاپان ٴۇجىق سايلانعان.

ۋكراينادا اشتىق شىقتى.

ەگىن ەگىلىپ ٴبىتىپ قالدى. قالىق ەگىن سەبۋگە ەگىلەتۇن ەگىندەردى ەكىپ جاتىر. العاشقى كەزدە تويبىراق دىمى جەتكىلىكسىز بولدى. كەيىنگى ۋاقىتتا ازىراق جاۋىن جاۋىپ جەر سۋلانعانىنان، جاز ايلارىندا ونە قۇرعاقشىلىق بولماسا، ەگىن ٴتۇۋرى جامان بولاتۇن ەمەس.

بەسىنشى كەڭەستەر توبىندا

ۇكىمەت باياندامالىسى تۋۋرالى تالقى ءسوز- استانانىڭ اق مەشىتكە كوشۋى - كەڭەس مەكەمەلەرىن قازاقشا بەيىمدەۋ - قونىستاندىرىۋ جۇمىسىن رەتتەستىرۋ.

18 ءنشى كۇنگى تۇسكە دەيىنگى ماجىلىستە، كەشكى ماجىلىستىڭ كوبىندە ۇكىمەت ىستەگەن باياندامالار جايىنداعى مەكەمە ۇلىنىڭ ءسوزى تالقىعا تۇستى.

ول تۋۋرالى سويلەۋشىلەردىڭ كوبى - ورتالىقتى تۇپ قالقىنىڭ تاليلىڭ جەرى اق مەشىتكە كوشىرۋ مەن قالا قازاق رەسپۋبليكا...

[illegible]

مەكەن 2 ميليون سوم جاردەمى بەرىلەن كىرەدى.

بيىلعى بۇدجەتتىڭ 100 پراسەنتى ورىندالعان.

قازاقستاننىڭ جەرگىلىكتى بۇدجەتى 12 - ميليون شاماسىندا بەكىلدى. بىلتىرعىعا قاراعاندا 75 پراسەنت ارتىق. كەلەشەكتىڭ كومەگى 3 جارىم ميليونعا جەتەدى.

[illegible]

1-ماي ۇراندارى.

1 ءنشى مايدىڭ نەگىزگى ۇراندارى.

(ورتالىق پارتيا كوميتەتىنىڭ جاريالاعان ۇراندارىنان) جاساسىن جەر جۇزىندەگى قالا مەن اۋىل ەڭبەكشىلەرىنىڭ ىنتىماعى 1 ءنشى ماي كۇنى!

جاساسىن دۇنيە كاپيتالشىلارىنا قارسى اتقان دۇنيە ەڭبەكشىلەرىنىڭ بىرلەسكەن مايدانى.

جاساسىن دۇنيە كەمبىسشىلەر ىنتەرناتسيونالىنىڭ بىرلەستىگى!

جۇمىسكەر تابىنىڭ ەرلەرىن تۇرمەگە تىعىپ، اتىپ اسىپ ايداعان ... [illegible] ... بەرمەس!

امەريكە مەن ورتاق ياۋروپا بايلارىنىڭ كۇشى مەن قولىنا ...

[illegible]

قارا شارۋانىڭ كۇشى مەن ونى ورتاشالارى قورعاۋىنىڭ تىرەگى ...

كەڭەس ۇكىمەتىنىڭ الدىندا تۇرعان مىندەتى: قازاقتار ... جاردەم بەرۋ، جەرگە ورنالاستىرۋ، ماشينا مايەندەرىن بەرۋ، جەر وكىمەتى، مالشىلىق ... [illegible] ... كەڭەس جۇمىسىن ... قارا شارۋانى كەڭەسكە جاقىنداتۋ.

كەدەيلەر ... جۇمىسكەر مەن قارا شارۋانىڭ ورتاقلىعى، ... مەكتەبى ...

[illegible]

جالشى مالايلار ۇرنالاستىرىلسىن.

[illegible]

اسكەرلىك ۇقىمشىلار ەلگە قايتتى.

[illegible]

... ارتىنان تۇۋدى. ەلدىڭ ۇستاعان ... دارىنان قازاق قورقىپ ءجۇردى. كيىگەن كيىمى ورىسشا بولىپ، بالا ءمۇسىپ بارا جاتقان قازاق جاستارىنا ەلدىڭ جاقىنداسۋى كوڭىلدەگىدەي بولماي، دەلەرىن سالقىن ۇستاپ ءجۇردى.

تۇڭعىش تولقىننىڭ سارقىنشاعى مەن اۋىسى كورىنىپ قولعا تيگەن ەلدىڭ جاستاردى ءسوزسىز قوزدىردى.

اسكەرلىك مەكتەبىنە وقىپ ەلگە بارا ۇرىن جاستاردىڭ وزدەرىندە سول ەلدىڭ ىشىنەن كەلگەندەر. ەلدىڭ وزدەرىنە قانداي سىناۋلارى بولاتىنىن ولار جاقسى بىلەدى. ەلگە بارعان سوڭ مويىندارىنا ارتىلعان جۇكتى، مەكتەپ ۇيرەتكەنىن ۇمىتپاي كەتپەي، از ۋاقىتتا بولسادا ەلدىڭ كوزىنە كوڭىلدەي كورىنىپ بەرىپ، ءتۇرلى جاعىنان باسشىلىق كورسەتەر دەپ سەنەمىز.

باتقا كەرىندەگىدەي ەمەس، جالعىز اسكەرلىك عىلىمى عانا ۇيرەتىلىپ قويمايدى. جالپى عىلىم، تاربيە سانا، تۇرمىس جۇيەسى، كوزىنە كوڭىلى ماسەلە ەل مەن بايلانىس ۇستىنىڭ ءبارى تەگىس ۇيرەتىلەدى. قارا كەلمەن جويۋ، شارۋاسىنا قول قابىس تيگىزۋ، پارتيا ءسىنىن ەلگە جايۋ سەكىلدى ءتۇرلى ماسەلەلەردىڭ بارىنەن دە تولىق ماعلۇمات بەرىلىپ، دەم الىسقا قايتقان ۋاقىتتارىندا العان ونەگەلەرىن ەلگە بەرىپ قايتۋ جۇكتەلەدى. باسقا قىزىل جولداستى شوشاق بورىك، ۇستىنە بوز شينەل كيگەن قازاق بالالارىنىڭ بۇل ەلگە بىرىنشى كورىنۋى. باسقا ۋاقىت قايتقان بالالارىن كورىپ جۇرسەدە، مۇنداي ۋقىمدارىن قازاق كورگەن جوق. ەلدىڭ كوڭىلىن تارتۋۋعادا، قايتا رۋحادا كوزى مەن كورگەن ىسىنىڭ اسەرى كوشتى. اسكەرلىكتەگى

جۇرگەندە الاي جاتىر.

(كوكشە تاۋ ۇيەزى).

ورتاشىل بولىستىڭ بيرۇزيا بەر. بول ۇيا 24 - جىلدىڭ باسىنداعى باماشا ۋاقىتتا مەن اتىلعاندا، جۇرگىزىلگەن باسقارۋشى بولماعاندىقتان جۇمىسى ۇگىمالى كەلدى. 25 - جىلدىڭ ەسەپ ورنىنا ءبىرى 30 ءمۇشە 25 كانديداتى بولعان. ەرىق ءمۇشەلەردىڭ اراسىندا ىستەلگەن تولىق جۇمىس جوق. مۇشەلەرىنىڭ سازدىن المۋ، جينالىسى جاماۋ دەگەن.

دەرەجەسى مۇشەلەر بىلمەيدى. بۇكونكە دەيىن ۇيەزدىك كوميتەت مۇشەلەر شالارا قولدانعان ۇيەزدىك قاتىسى ماعلۇماتتى كەم الدىق. بۇدان بىلاي ۇيەزدىك جاستار كوميتەتى مەكەمەسىنە تۇسقاۋشى ءمىرسە، بۇل كۇنگە دەيىن بىلمەسە، الدان ۋاقىتشى ۇيا جۇمىسى جۇرگەندە الاي جاتىر.

سەيتقالي.

اق مەشىتتىڭ تاريحى.

اق مەشىت قالاسى قازاقستان ورتالىعى بولعاننان كەيىن جالپى حالىقتىڭ نازارىن اۋداردى. بۇل اق مەشىت بۇرىن قوقان بەكتەرىنىڭ قازاق ەلىن سوراتىن قورعانى ەدى. ونان كەيىن پاتشا جاعى الى پيروۆسكىي قولىنا ءتۇسىپ ءدا قازاق ەلىن قاماۋعا ورنى بولدى. اقىرىندا كەلىپ قازاقستاننىڭ ورتالىعى بوپ وتىر.

اق مەشىتتىڭ تۇرعان ءسىردارياسىنىڭ ورتا جەرى، ۇلى جاي جاعاسى، تابيعات جاعدايىنان الىمتا جاقسى دەۋگە بولادى. كوپ زاماننان بەرى قازاق كوشپەلى ەلدەرىنىڭ قونىستاۋى بولعان. سۋ جەراسىندا شىققان شالعىندارى مالعا قورەك بوپ، قامىستارى ىقتىرما ءتىرى جەتىسۋ اقاردى. توپىراعى ارىق قازىپ مۇزەلەرلەسە ەگىنگە جاقسى. سوندىقتان ورنىقتى ەل مەن كوشپەلىلەردىڭ اراسىندا ۋاقىت جالعاپ بوپ تۇردى. 18 عاسىرعا دەيىن ءسىرداريانىڭ ورتا تۇسى قازاق قولىندا بولدى. تۇركىستان تاشكەن قالالارى قازاق حاندارىنىڭ استاناسى ەدى. 1723 جىلى جوڭعار قالماقتان جەڭىلىپ قازاق ەلى كوپ باتىسقا اۋا بوپ، ول تۇستىگە تولىق بويىنا جۇسىپ كەتتى. قازاقتىڭ ءبىر ءلى باسقالارعا بەرىلىپ ءسىردىڭ بويىندا قالدى. 19 - عاسىردىڭ 20 نشى جىلدارىندا ءسىردىڭ ۇلى جاعاسى قوقان حاندىعى قولىنا كىردى. ورتالىق اق مەشىتتە ءبىر نەشە قورعان سالادى. دەمىن قورعانى، جۇلەك قورعانى، قۇمىش قورعانى،

اق مەشىت قورعانى - ءتىلمى بىلگە قورعاندار. بۇلار كاپيتالى شوم ەكى جاپپاي ەلدەرى قوقانعا الىم تولەيتىن بولدى. بەكتەر تۇرعانندا 6 قورعان الىم جاسالىپ شىققان ەگىلىپ 3 دەن ءبىرىن الىپ وتىردى. 1847-1852 - جىلداردا نيپۋلانىڭ دا وسى قازاقتاردا شاپۋىل جاسالعانى تاريحى جازادى. الىبىن الا الماي بولعان قازاق ءبىر نەشە ءبىرى ... قاراپ قالدارىڭ قارسى تۇرا الماي جوق.

ساۋدا جايى

19 ءنشى عاسىردىڭ 60 نشى جىلدارىندا ورىس ۇكىمەتى كوشەدى. كەمپ ورنالارىنا كۇن ىستەيتىن ۇلى پۋيسدارى كەرەك بولدى. سوندىقتان بۇلار ازيا - ورتا ازياعا ونار جاماۋعا كىرىستى. ءبىراق بۇعان ۇلكەن بوگەت بولاتىن نارسەلەر بار ەدى: 1) ءشول، قۇم، دالا، 2) قازاق ەلىنىڭ كەرۋەن تالايتىن ۇرلارى، 3) مۇسىلمان ەلىنىڭ ورىسقا جاۋ كوزدەرى، 4) شەت ماملەكەتتەر مەن تالاس.

وسىنداي سەبەپتەر مەن ورىس ەلى وكپەشىلەپ بەرى ورتا ازياعا كىرە المادى.

جالعىز قيىن بۇقار ساۋداسى بىرىق بەرمەدى، كوشتى بولدى. وسى ساۋدا دەگەرلەرى ءساتىپ وتىردى. سوندىقتان پاتشا ۇكىمەتى رەسمي ساۋدا گەرلەرىن ۇسكە شىعارۋعا 100 جانىن اراپشى. ابايلىدا ورىس جۇمىسى باسقالدى.

اق مەشىت قالاي العاندى.

19 ءنشى عاسىردىڭ 4 ءنشى جىلدارىندا قازاق ءشىلدە قارا بۇقاقا بەرمەي، ارال قورعاندارى سالدى. ارال قورعانى ءسىردىڭ ارالعا قويعان جەر ءالدى.

بۇل رەسميگە ۇلكەن كۇش بولدى.

1852 ءنشى جىلدارى ارال دەگەندە رەسەيدىڭ ەكى ورىس كەمەسى سىرداريا، امۋداريا وزەندەرىنىڭ تۋبىلستارىن كوزدە باستادى. ول ۋاقىتتا سىرداريانى نوعاي ءتاتى بيليەيتۋن. 1851 - 1853 جىلداردا قوقاننىڭ ءموز شىندە بۇلىك بولدى. تۇرعانى الىسىزدان قاراپ كەلگەن قازاقتار ۋاقىتتان پايدالانۋعا تىرىستى.

بيرمە قوقاننىڭ توقتاپ، بيرمە قيبادىڭ كەلىپ الىم تولەۋدىن كوتەرە المادى.

1852 جىلى مۇلتاننان الكى ورىسى الدى باسقىنداپ، قوقان مەن قيبالىق ماۋلاۋنا كىرىستى. اريقا، ورىس ۇكىمەتى، بۇدان جاساپ تۇرىپ پايدالاندى. قوقاننىڭ كوشتى تورعانى اق مەشىت! اق مەشىتكە قيبا مەن بۇقارعا قاراي كەتكەن رەسمي ساۋدا. گەرلەرى سوعىپ كەتەدى. اق مەشىت مولاردى تونالۋعادا ءالى تيلى ورىپ تۇردى.

1853 ءنشى جىلى ورىنبور گۋبەرناتورى پيروۆسكىي اق مەشىتتى قارۋلى ءبىرۋ زارتادى. قازاق دالاسى مەن 1350 شاقىرىم جەر ءجۇرىپ كەلىپ، اق مەشىت قورعانىن قامادى. قازاق دالاسىنىڭ تۇيەلەرىنە وزدەرىنە

ورىس سايىسقان دالىدا بولى قابىس تيگىزبەدى. 10 مىڭداي تۇيەگە جۇك ارتىلىپ كەلدى. اسكەردىڭ ىشىندە الكى مولدان قاسىم ۇلى، تالىپ بول ... باقتى ءبىت ارالاسقان تورعاي بار ەدى.

ورتا ازيادا اق مەشىت قورعانى ەڭ داڭقتىسى بولعان. قابىرعاسى 4 كەز، جارىم، بيىكتىگى 4 جارىم مەتر، كوزەتشىسى 400. قارۋى داپقانى سالدىق، باسقا 3 ءجۇز كىلى بار.

ۇيالىمالى 8 كۇن 27 اسپاندا دەيىن قامادى 28 ءنشى ۇيەلىڭ تۇندە قورعاننىڭ اسپانان ءبىرى تويىلىپ اتىلىپ، قورعاندى بۇزعان. قويان قولتىق سوعىس بولدى.

قورعاندى ساقتاۋشىلاردىڭ ءبارى ۇلتتىق سوعىس قىلىپ ءبارى قالماي قىرىلادى. ورىس اسكەرى 2½ ملك شاماسىنداي بولعان. سونان كەيىن اق مەشىت پيروۆسكىي بولدى دەپ اتالعان. اق مەشىتتەگى حالىقتى جاعدان بولسىن، شارۋاشىلىق جاعىنان بولسىن پايداسى كوپ قوزدا كورىلماعان ەدى.

1853-1855 جىلى قىرىم سوعىسى ۋاقىتىندا ورىستىڭ ءبىرى كەمىسى اڭ ريكە مىسىر الا تاماسقان قولدى ۇزىپ قالعان كەزدە ارابى ماقساتى تولتىرىپ بەرىپ تۇردى. 1855 جىلى 155 ملك 876 ءپۇت ماقتا رەسمي قاتالعان.

ورىس ەبيرالىستىڭ اق مەشىت قورعانى سوعىس سەبىندە كومەك قىلىپ الىپ جوق، كۇن شىعىس ەلىن سوزىلۋىنا ماۋدا الىپ ۇلكەن كومەك بەردى.

ا. ر.

وقۇ - ءبىلىم مايدانىندا.

قارا قالپاق وبلىسىندا قالىق اغارتۇ جۇمىسى.

(قارا قالپاق وكىلىمىزدەن الىنعان مالىمۇات).

وبلىستىق تۇڭگىرىس كامىيتەتى مەن قالىق اغارتۇ ءبولىمىنىڭ تەرىسۇۇ ارقاسىندا قارا قالپاق وبلىسىندا قالىق اغارتۇ جۇمىسى تەك بىيىل - عانا ازداپ جونگە سالىنا باستادى.

دەن ساۋلىق جايىندا.

ميكروب.

(باسى وتكەن سانىندا)

بۇل ميكروب دەگەن نارسەلەردە باسقا جانى بار جانۋارلار سەكىلدى (مەقۇلۇق)، ولاتۇن، تاماق جەب كۇن ولەتۇن جانۋارلار. ايىرماسى تەك بولعانى ٴجانىن كوزگە كورىنبەيدى. دەنە تۇرلەستىرى ونە نازىك. تەك جالەڭ-عانا قۋجايىرلاردان (تۇبىر-دەنكەلەكتەن) عانا بولادى. ادام مال باسقا كوزگە كورىنەتۇن جانۋارلار-دىڭ دا دەنەلەرى قۇجايىرلاردان تۇرعان. ٴبىراق ولاردىكى الدە نەشە ميليارت، كوب ساندارادان تۇرعان. سونىقتان ٴبىلىم ٴتىلىندە دەنەلەرى ٴبىر عانا قۇجايىرلاردان تۇرعان جانۋارلاردى «پروتوزوو» دەپ، ورىستار «پروستەيشي جيۋو-تنى» دەيدى. ەندى ٴبىزدىڭ قازاقشا كەلسەك لايىقتى اتى جوق. ٴبىراق سوندادا نالى دوقتۇر «جانۋارلار» دەگەن كىتابىندا «جەلپ-جايشا» دەپ قازاقشا ات قويىپ وتىر. مەن وسى كوزگە تۇسپەس كورىنبەيتىن جانۋار-لاردىڭ بارلىعى تۇرىندە قازاقشا ميكروب يا كتيريا دەپ تۇسىنە-رسەڭ اداسقان بولماسسىز. بۇلاردىڭ سونشاما كىشكەنەلەرى بار. 1000 — 3000 رەت ۇلكەيتىپ كورسەتەتۇن ميكروسكوپتار مەنەن قاراعاندا يا جۇۋان بىيىنىڭ كوزبىلەدى، يا توقا-تاي بولىپ قانا كورىنەدى. بىلىمپازدار-دىڭ ايتۋلارىنا قاراعاندا وسى كورىنەگى ميكروسكوپ كورە المايتۇن كىشكەنە-لەرىدە بار كورىنەدى. كورىنگە-نەرىنىڭدە ٴبىر قاتارلارىنىڭ كەي ۋاقىتتا ٴتۇرلى بوياۋلارعا بوياپ بارىپ ارەڭ كورەدى. ونان باسقا ٴجونىمەن كورىنبەيدى، كىشكەنەلىكتەرى سونداي، ٴبىر تامشى، سۋدا الدە نەشە ميليونداعى جۇرە الادى. ميكروسكوپ بەنەن قاراعاندا بىرەۋ-لەرى جىلانشا بىرە كەتەب، بىرەۋلەرى جىبىر-جىبىر قوزعالىپ بىجىناب تۇرادى. ٴبىر گرام تۇزۋدان (مىسقالدىڭ بە-سەدەن ٴبىرى) كوق 686 ميليارداقا دەيىن ميكروب ماتاعان. بۇلاردىڭ قوزعالىۋلارىنا سەبەب بولاتۇن نارسە دەنەلەرىنە جەب جىڭىشكە قىل تارىزدى شىبىرتقىلار (بىسەدوپودى) بولادى. مىنە سولاردان سەرمەپ قوزعالىپ تۇرادى.

ەندى بۇل ميكروب تۇرلەرىن، ولاردىڭ تىرشىلىك ەتۋلەرىنە قاراپ ەكىگە بولىنەدى:

1) ادامنىڭ يا كى باسقا جانۋار-لاردىڭ تانىنە ورنالاپ، سوندا ٴومىر (ٴارتىنە كوب ۋاقىتتا اۋرۋلارعا سە-بەپ) تاماقتانىپ تۇرادى. بۇعان پارازيت ارام تاماق دەيدى. ٴسوتىپ اۋرۋلارعا سەبەپ بولاتۇن باكتىريا-لاردىڭ بارلىعىدا پارازيت ٴتۇر.

2) جانۋارلار دەنەسىندە ەمەس، تۇرلىشە جاراتىلىستا بولاتۇن. قالعان-قوتقان شىرىك نارسەلەر اراسىندا ٴومىر بۇيىمدەر مەنەن تاماقتانىپ وسە-تىنەرى، كۇن، ولتىعۋنىمى بولادى. ونىلارىنا ٴبىلىم ٴتىلىندە «سوپروف يت» دەيدى.

ٴبىزدىڭ كوبىرەك تەكسەرىپ تۇرعان كەلگەنىندە، تۇسىندىرمەيىن دەگەنىمىز كوب ۋاقىتتاردا اۋرۋ-تانىتقانلارعا سەبەپ بولاتۇن پارازيت تۇرلەرى.

بۇل باكتىريا تۇرلەرى ميكرو-سكوپ ارقىلى 50 جىلدان بەرى قاراي بىلىمپازداردىڭ تەكسەرۋب قاراۋلارىنا قاراعاندا كوبىنەسە ٴۇش ٴتۇرلى بولىپ كورىنەتۇن كورىنەدى. بولا مىنالار:

1) دومالاق (شار) ٴتۇرى مۇنى ٴبىلىم تىلىندە «كوككا» دەيدى. بۇلاردا يا جالعىز، جالعىز يا ورتىلى قىل بايلاۋلانىپ تىزىلعان «كوز ٴتىزۋ...» ياسالعان باۋى سيياقتى تىزىلعان بولىپ كەلەتىن الدە نەشە ياللىرات سيياقتى ٴبىر جەرگە ٴۇيىلعان بولادى. سونىقتان وسى كورىنىسىنە قاراپ ٴبىلىم تىلىندە «ديپلو-كوككا»، «ستابيلو كوككا»، «ستريپتو كوككا»، «گونو كوكك» دەپ اتايدى. بۇل تۇرلەر كوب ۋاقىتتا ىرىڭدى اۋرۋلارعا سەبەپ بولادى. ىرىڭ بولعان جەردە قاسىندا بۇلاردا ٴبىرەۋى بولادى.

2) جىڭىشكە ۇزىن-لاۋ شىبىق ٴتارىزدى بولىپ كورىنەدى، بۇلاردى «باتسيلل» دەيدى. كوكشا ۋاق قاسىنا سەبەپ بولاتۇن (تۇبىر كۇلەز) باكتىرياسى وسى ەكىنشى تۇرگە ...

3) جىڭىشكە بىرلە، بىرلە بۇ-رالدا تارىزدى بولىپ كورىنەدى. بۇلاردى «سپيريللا»، «سپيرانەتا» دەيدى. ورىس قوتىر (سيفيليس) قايتالما كەزەك (ۋوزۋرانى تيب) اۋرۋلارىنىڭ قانىندا بولادى.

بۇلاي كورىنگەن تۇرلەرى ٴبىرىڭ بولعان مەن ٴالى نەشە اۋرۋلارعا سەبەب بولادى. ٴبىراق ٴبىر ناۋقاس-تىڭ ەكىنشىسىنەن قانداي بولسادا ٴبىر بەلگىسى مەن ايرىلادى. بۇل باكتە-ريولوگيا پاندە شەبەر ادامدارعا اپ-انىق بولىپ كورىنىپ تۇرادى.

ەندى بۇل باكتەريالاردىڭ ٴو-سىپ ونىۋلارىنا كەلسەك، ونە وسەتىن بولادى. تىرشىلىگىنە زالارى جوق، وزىنە قونىمدى ۇيلەسكەن ورىنداردا 15-20 مينۋت سوڭىندا ٴبىر باكتە-رييا ٴبولىنىپ ەكەۋ بولاتۇن كو-رىنەدى. وسى رەت بەنەن جۇرە بەرگەندە ٴبىر كۇن ٴتاۋلىكتە الدە نەشە ميليونعا بارىپ جەتەتۇن كورىنەدى.

بۇل تۇۋرالى «كۇن» دەگەن ٴبىر بىلىمپاز ايتادى: «ەگەر بولەتۇن بىر جۇزى باكتىريالاردىڭ تىرشىلىگى-نە قولايلى زالالسىز تورگە ايىلسا، قولايسىز بولعان ورنىندا، سوۋىتا بولماسا، بىرە ٴبىزدىڭ عانا وسكەندە 5 كۇن ىشىندە دۇنيەدە بولعان دار-يا مۇزدار تولىپ بور ... دەيدى. ٴبىراق ٴبىزدىڭ باقىتىمىزعا جەر جۇزى ونداي ەمەس. «تازىك ميكە-روبتار قورتقاي قارسى بولعان كە-سەلدىكتەردى كوتەرە الماي قىرىلىپ قالادى وكىنىشە زالالدارى وسە الماىدى» دەيدى.

«جاڭادا بۇلاردا ٴبىر قاسيەت» ور-دەرىنە قولايسىز داۋ ورىندارعا ۇشىراسا قورعان قابىق دەگەن قابىقشا ورانىپ وسىمەستەن بۇعىپ جاتىپ الاتۇن كو-رىنەدى. ٴبىراق ولەمەيدى. سولاي نەشە كۇن، نەشە اي، كەي ۋاقىتتاردا جىل-دارعا جاتاتۇن كورىنەدى. ومىلاي دومالانىپ جاتىپ الادىلارى (سپور-لارى) اۋا ورىگەرىپ وزىنە قولايلى ٴبىر كەز كەلىپ كەتكەن ۋاقتىندا قايتا باسارىن كوتەرىپ ٴكۇۋلەپ ٴومىر شىعا كەلەتۇن كورىنەدى. ٴبىزدىڭ قازاق اشىتار جەر، جەرتەن ونىن، ونىن ويا ۋىرىۋلارىنىڭ (ھيۋما-قانيرا) شىعىپ تۇراتۇنى وسىنداي تۇرادى.

ٴبىزدىڭ ازىرگە ٴتۇرلى اۋرۋ-لارعا سەبەپ بولاتۇن ميكروب، باكتىريا دەگەن نارسەلەر تۇۋرالى ايتاتۇن دەگەنىمىز وسى. ارى بولسا بىلگىمىزدى ەلدىڭ قولاعىنا سالۋ بىزگە مىندەتتى، جالپى تىكتاب جاقى ٴومىڭ ٴبىلگە، ولار بىسىندە ماشۋلى اۋرۋلارعا مىندەت.

ادام بالاسىنىڭ اقىلى جاراتىلىسىنىڭ ىشىنە بولاتۇن ٴوزىنە قولايسىز بولعان، تىرشىلىگىنە زالالى بولعان باقا نارسەلەردىڭ دە جەڭىپ كەلە جاتقان سەكىلدى اۋرۋلاردىدا، ولارعا سەبەپ بولاتۇن باكتىريالاردىدا جەڭىپ، ماقتانىپ جولدارىن بىلگەنىمەن جەڭىپ كەلە جاتىر. الدەنە اشىلماعان سىرلار، شەشىلمەگەن جۇمباقتار كوب. ٴبىراق ادام اقىلى، ونان تۋعان ٴپان ٴبىلىم دەگەن نارسە كەلەشەكتە الدانباي بەكىپ، جەڭگەنى سەزبەي؟ پىراتسىيا، گەرمانيا سەكىلدى ونەرلى ٴزيالى ەلدە شەشەك دەگەن سەكىلدى اۋرۋلاردى ٴزىمىتا بارا جاتقان كورىنەدى. بولا قالاعاندا ونە سيرەك شەشەكتى كەزدەيسوق بولادى. دەمگە بولادى، قىسقالاپ ايتقاندا ٴبىز-دىڭ قازاق تۇمانىڭگەنىمىز. اۋرۋ ناۋقاس دەگەن نارسە الدىنان اتەرى ەمەس، تۇدايىمىڭ تۇۋرا (تۇرىمىدا ەمەس) وسىنى جاقسى بىلۋ ٴجون. اۋرۋدى شىعارىپ تۇراتۇن قۇداي ميكروبتا. ونى جەڭەتۇن قۇرال ماعلۇماتى (Сознание) ٴبىلىم ايتقاندا ساقتانا بىلۋ، سەنىمە بىلۋ...

(اياعى بار).

اقىمەت مامەت ۇلى.

ۇۋاق قاتتار.

قايدان سۋرارىن بىلمەيدى.

(شالقار دان).

قارا بۇتاق بولىسىنداعى بۇرشا قىباي اۋلىنىڭ ازاماتى بەيسەن ٴالى قان-كوشەك ۇلى دەگەن ٴبىر ازبولى انساندى بار. وسى كۇنى باسى اۋىپ ەكەۋىنىڭ 8 جۇزدەپ قاراسى بار.

وتكەن 24 ىنشى جىلدىڭ ىشىندە سول اۋلىندا بەيسەن «التىك جاقىپ قايتادار بەيسەن بالاسى دەگەن ولدى. ارتىندا كەمپىرشەشەسى 3 قاتىنى 30 دەپ قاراسى قالادى، الدى 11 دە، ارتى 5 جاسىنا 3 بالاسى قالادى. وتكەن كۇزدە كۇنى انشىلار بارىپ تيىگەن. بەرمەۋى كەمپىر مەن 2 بالاسىن الىپ ٴبىر جاقتىدارىنا ەكىنشى قاتىنى ٴبىر بالاسى مەن جانا ٴبىر جاقتىدارىنا تيەدى. قالعان ٴۇشىنشى قاتىنى جوعارى ايتىلعان بەيسەن ٴالى وتالماي الادى. بۇرىن 3 قاتىنى بار ەدى «ٴتورت بولدى. بەيسەكەڭ قاتىندى الانى مەن تورماي تاماق اسىراۋ ٴۇشىن تيىگەن قاتىن بالاسىنىڭ مالىندا كوز الارتادى. تولىق ٴتىسى الادى. ەكى ايدا بۇعان ريزا ەمەس. بۇل بولىستا انشىلاردى بىلگى جۇرىپ ارىراق بۇرعالاپ جىبەرمە كەرەك. جەتىم-بالا، جەسىر قاتىندار زارلاپ وتىر. بۇل اتقوم اعاسى «اۋىل دا بيسەكەڭنىڭ دەگەنىنەن شىقبايدى. داقارعا بارىپ ارىز ايتايىن دەسە-بەيسەكەڭنىڭ بالاسى اۋا كەرۋدالىق قالدى مونىنىڭ قالىسى، بۇدان تالى تۇردى. مونى مەن قايدا بارارىن بىلمەي وتىر.

كەدەي قىزمەتشىسى.

تۇك جاردەمى جوق.

(كەرەگۇ ۋيەزى).

اق كەلىن مەن دالبا اتسەرنىدە قولعابس كاميتەتى (زايمۇ بومش) ونە ناشار. 25 ىنشى جىلى ەبەنۇار ايىندا بۇرتەكى ادامدارى «تۇسەدى قايلادان جاتقا ادامدار تويەلىپ ەدى» ولاردا تۇلەۋ «وتىرگەن جوق، قالادامى ٴبىر ٴىنشى ەكەتىبكە، جەتىم بالالارعا جاردەم سۇرالىپ ەدى. قالىپتا مالدان العان ٴبىر تايىنشادان باسقا كاميتەتىڭ تورى جوق دەپ بەرمەدى. مۇنان بۇلاي جەتىمدىگە قوردان بەرمەسى دەپ ۋاەدە بەردى. 24 ىنشى جىلعى ملدەن ەمپىتەپ العان مالدارىن قانداي ورىنعا قويعانى ٴمالىمسىز، الدى مەن بۇرىنعى تۇردى قايدا جۇمسالعانىن ەمەپ الۋ كەرەك ەدى. بىلمەي «بەيداي» تەرى-تەرمەكە. قالىپ مالدان «وتىرىپ دە ٴبىر تالاي قورتۇ ەتكەن. مولاردان بەيىل تىسىك قالىپتا كەرەك. بۇل كاميتەتتىڭ ەلگە جاردەمى بولعان جوق.

ٴىنشى مۇعالى.

قەيىن بولاتۇن كورىنەدى.

(مىرعىز ۋيەزى)

كول قايىس اۋىلىنداي جار كول-بولا-سىندا بايىمىرقىپشاي بالاسى دەگەن بار. بۇل كىسى بولىستا بولعان. 50 جىلقىسى، 6 جۇز تويى، 25 شالى تويەسى، جارگە نارتا سيىرى بار.

بۇل بايدا 8 جىلدان بەرى تويى بولىپ جۇرگەن قۇلباي بەر كەمباي دەگەن كىسى ەدى. جىلدا 2 باساق (بۇزاۋ) الاتۇن بولىپ سويلەسىپ كەرسىبىتى. بىيىل 16 باسقا التۇن جىلى ەكەن. ٴبىر كۇنى بايدىڭ ۋۇراسىندا تاسىعىر شازىپ، ٴبىر نەشە قويىن جارالاپ كەرەد. قويشىعا باي اشۋلانىپ قوي ۋورداعا قاماپ قويىپتى. سوگىنەن باسقالارىن بەرمەي قۋىپ شىعارعان.

سول بايدا 3 جىل جىلقى باققان رابىس بەركىباي بالاسى دەگەن كەلەدە جىلىنا بەرەتۇن ٴبىر ٴتۇيەنى بەرمەي اۋۋدىت سىقتاپ. ەلدەگى بولىس اۋىلدا بىلاردىڭ بايعا «تىسى باتايدى، اي الىپ بەرە المايدى. الگى مورلىلار 150 شاقىرىم جەردەگى قالاعا كەلىپ جالشىلار ٴۇيىنىڭ ارىز بەردى. ول ارىزدارى موتىنا نايسىرلادى. ەگەر موت ادامدىڭ قولىنا مورلىلارعا قەيىن بولاتۇن ەكەن.

باتىراق.

قۇلاعىنا شالىنعاي ەدى.

(كوكشە-تاۋ ۋيەزى)

كوكشە-تاۋ ۋيەزى، وكتەبىر بولىسى 4 ىنشى اۋىلىندا بيىكەن اقىل-بەك قىزى مەرى اۋتاز باي مەقىدەي ۇلىنان بالى تارتىپ مونتاعا بارامىن دەپ تالاپتاندى.

سول جەردە ازامات شابايى ۇلى تەمىر قان، قالىق ٴبىر ورنىندا بەبايى قانباي ۇلى، بىراي بايكيىسى ۇلى كەزەكتى بىيلەر بولىپ سوت اشىب اقىل-بەك قىزىنا بومەندىق بەردى، قىزىن بومەنتاقان ٴۇشىن قىرىق كىسى مەقتىباي ۋلىنا ٴبىر تايشا بەرمەن، ول تايشاني بەركەلشە بيىكەننىڭ ٴبىر تەكەمەتى تالا تۇرمىن دەيدى.

بيىكەنگەنە ەكى جاعىن ول تويەرىپ شارت قالاعاز جاعايدى. ۋىنە بارعان سوڭ بيىكەن تابىشانى بەرمەيدى. ٴبىر، ازدان سوڭ اقىل بەك ٴبىر عانا ٴتوبە ٴبىر تايشا الىپ التويەكە قۇلاعىنا ماتۇۋعا بارا جاتقاندا، جولداعى قوسپ ەگەندايى ۇلى مەن تەمىرە اماس ماقان ۇلى ٴشوبەپ بەن تورىلاتى تارتىپ الادى. ٴسۇيتىپ تەمىرقان ازامات اتىنىڭ داراعا مىرپ كوتالمىز كەدەيدى جىلاتتى. مۇنىڭ جىلاعانى كەكەس ۇكىمەتىنىڭ ٴادىل سوتى قۇلاعىنا شالىنعاي ەدى.

ابىعاق.

جابىرلەپ وتىر.

(اق-تۇبەدەن)

12 ىنشى جىلى اشارشىلىقتا كۇن كورىۋ ٴۇشىن اقتوبەدەن تۇركىستان ۋيەزىنە بارىپ ەدىم. ونداشىلىك بولىسى دەگەن جەردە قىزمەت ەتىپ، ەكىبەگىنە تويە مەيراميەن سول شىلدە بولىسىنىڭ ادامى قىمەت ازىبەك بالاسى دەگەننىڭ قىلىسى تالىپ باۋ بالامەنىڭ اق-تۇبە جاعىنان اكەلىپ ساتقان بالاكەنجە تەمىربالى قىزىنىڭ شەشەب كەتكەنىن مەنەن كوردى. جازىقسىز مەنى كۇيەۋىنەن 3 سيىر، ٴبىر تۇيەمدى تارتىپ الدى.

تالىپ باۋ بەك بالاسى اق-تۇبە جاعىنان 12 قاتىن اكەلىپ ساتتى. ازىلبەك بالاسى بۇعان ورتاق.

مەنىڭ مالىمدى العانىنىڭ ۋەقاسىن قالىمەدى تارتىپ الدى. بۇل ٴىسى ٴار جەرگە بىزدەلىپ ارىزدا بەردىم. تۇركىستان ۋيەزىنە قاكەرىپ بارعانىمدا جاكەمى ٴزىلى مەنى جابىر شىلىكتە قالدىردى.

وتار باي ۇلى تۇرماعامبەت.

شعارۋشى ساداۋاقاس ۇلى سمايىل.
باسىمشى قازاقستاننىڭ ورتالىق كاميتەتى
Редактор С. Садвакасов.
Издатель КЦИК.
Краевая Киргизская тип. Киргосиздата. Оренбург, Караван-Сарай.
Киргизлит № 344 Тираж 6000.